

Justitiedepartementet

Åklagarenheten

Mikael Kullberg

Telefon 08 - 405 34 96

STOCKHOLMS STAD	
Kommunstyrelsen	
Registraturet	
Ink.	2013-07-08
Dnr:	001-1132/2013
Till:	RI

Remiss av promemorian Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande (Ds 2013:30)

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän
2. Svea hovrätt
3. Hovrätten för Nedre Norrland
4. Stockholms tingsrätt
5. Göteborgs tingsrätt
6. Malmö tingsrätt
7. Gällivare tingsrätt
8. Vänersborgs tingsrätt
9. Justitiekanslern
10. Domstolsverket
11. Åklagarmyndigheten
12. Ekobrottsmyndigheten
13. Rikspolisstyrelsen
14. Statens kriminaltekniska laboratorium
15. Kriminalvården
16. Brottsförebyggande rådet
17. Brottsoffermyndigheten
18. Rättsmedicinalverket
19. Migrationsverket
20. Kustbevakningen
21. Socialstyrelsen
22. Statens institutionsstyrelse
23. Barnombudsmannen
24. Statskontoret
25. Tullverket
26. Skatteverket
27. Ungdomsstyrelsen

28. Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)
29. Lunds universitet (Juridiska fakulteten)
30. Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)
31. Örebro universitet (Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete)
32. Stockholm stad
33. Botkyrka kommun
34. Södertälje kommun
35. Partille kommun
36. Kiruna kommun
37. Trelleborgs kommun
38. Sveriges Kommuner och Landsting
39. Sveriges advokatsamfund
40. Sveriges Domareförbund
41. Polisförbundet
42. Tull-Kust
43. Brottsofferjourernas Riksförbund
44. BRIS (Barnens Rätt I Samhället)
45. KRIS (Kriminellas revansch i samhället)
46. Rädda Barnen
47. Rädda Barnens ungdomsförbund
48. Röda korsets ungdomsförbund
49. Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer
50. Unga KRIS

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 27 september 2013**. Svaren bör lämnas både på papper (3 exemplar) och per e-post till maria.vidlund@regeringskansliet.se.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria *Svara på remiss – hur och varför* (SB PM 2003:2). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Susanne Södersten

Kopia till
Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm

Ds 2013:30

Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande

REGERINGSKANSLIET

Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2013

ISBN 978-91-38-23949-0
ISSN 0284-6012

Innehåll

Förkortningar	17
Sammanfattning	19
Författningsförslag	29
1. Lag om ändring i rättegångsbalken.....	29
2. Lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	33
3. Förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948).....	35
4. Förordning om ändring i förordningen (1994:1763) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	36
Del A Bakgrund	37
1 Uppdraget och dess genomförande	39
1.1 Uppdraget.....	39
1.2 Uppdragets genomförande.....	40
2 Inledning	41

2.1	Kort presentation av gällande rätt och aktuella frågeställningar	41
2.1.1	Idag gäller tre särskilda skyndsamhetsregleringar i ungdomsärenden.....	41
2.1.2	Vissa närliggande frågor	43
2.2	Avgränsningar	45
2.3	Användningen av vissa begrepp.....	46
3	Bakgrund och tidigare överväganden m.m.	49
3.1	Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, 1964	51
3.2	Försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare, 1988	51
3.3	Reaktion mot ungdomsbrott (SOU 1993:35).....	52
3.4	Regeringens proposition 1994/95:12 Handläggning av ungdomsmål	52
3.5	Regeringens proposition 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet	53
3.6	Barnmisshandel (SOU 2000:42)	54
3.7	Ingripanden mot unga lagöverträdare (SOU 2004:122)	54
3.8	Regeringens proposition 2005/06:165 Ingripanden mot unga lagöverträdare	55
3.9	Oacceptabelt långa handläggningstider hos åklagare och polis (JO 2008/09 s. 160)	55
3.10	Hanteringen av unga lagöverträdare (RiR 2009:12)	56
3.11	Polisens hantering av ungdomsverksamhet, 2009.....	57

3.12	Utvärdering av den nationella ungdomssatsningen 2009-2010	57
3.13	Nationell åtgärdsplan för riktade insatser mot ungdomsbrott, 2010.....	58
3.14	Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m., 2010.....	59
3.15	Mål och medel (SOU 2010:44)	59
3.16	Handläggningstider i rättskedjan (Brå 2011:3)	61
3.17	Regeringens proposition 2011/12:10 Ändrade regler om förundersökningsledning och förundersökningsbegränsning.....	61
3.18	Nya påföljder (SOU 2012:34) och Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54).....	62
3.19	Tid för rättvisa (Br 2012:01)	63
3.20	Rättsväsendets hantering av ungdomsärenden (Brå 2012:5)	64
3.21	Ungdomsbrott – några framgångsfaktorer, Åklagarmyndigheten, 2012.....	65
3.22	Brott mot barn går före – om man bor i rätt del av landet, 2013	65
3.23	Handläggningstider i rättskedjan – utvecklingen sedan år 2008 (Brå 2013:7)	65
3.24	Brottmålsprocessen (SOU 2013:17)	66
4	Gällande rätt	69

4.1	Inledning.....	69
4.2	Internationell rätt.....	70
4.3	Kort om rättskedjan.....	71
4.4	Allmänt om förundersökningen.....	72
4.4.1	Syftet med förundersökning	72
4.4.2	Inledning av förundersökning, förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse	73
4.4.3	Förundersökningens bedrivande m.m.....	75
4.4.4	Skälig misstanke – registrering och underrättelse m.m.	76
4.4.5	Förundersökningens upphörande.....	79
4.5	Allmänt skyndsamhetskrav i förundersökningar – 23 kap. 4 § RB.....	80
4.6	Särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrist när en misstänkt person är under 18 år – 4 § LUL.....	81
4.6.1	Bestämmelsens historik	81
4.6.2	Bestämmelsens syfte m.m.	84
4.6.3	Fristens startpunkt.....	85
4.6.4	Flera misstänkta och misstankar om flera brott	85
4.6.5	Brott av vilken svårhetsgrad som omfattas	86
4.6.6	Tillåtet överskridande av fristen.....	87
4.7	Särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrist när en målsägande är under 18 år – 2 a § FUK	90
4.7.1	Bestämmelsens historik.....	91
4.7.2	Bestämmelsens syfte	92
4.7.3	Vilka brott som omfattas.....	93
4.7.4	Uppkomsten av nya misstankar	94
4.7.5	Tillåtet överskridande av fristen.....	94
4.8	Ledning av och arbete under förundersökning	95

4.9	Samverkan mellan berörda myndigheter	101
4.10	Deltagande av vårdnadshavare, socialtjänst och offentlig försvarare.....	102
4.10.1	Vårdnadshavare.....	102
4.10.2	Socialtjänsten	105
4.10.3	Offentlig försvarare	106
4.11	Yttrande från socialnämnd	109
4.11.1	Inhämtande av yttrande innan beslut i åtalsfrågan.....	109
4.11.2	Innehållet i begäran om yttrande – tid för lämnande av yttrande.....	110
4.11.3	Begäran om yttrande i samband med delgivning	112
4.11.4	Inhämtande av yttrande från socialnämnd i praktiken	113
4.12	Krav på skyndsam handläggning i domstol.....	115
4.12.1	Allmänna regler om skyndsamhet i domstol	115
4.12.2	Särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrister i mål med unga tilltalade.....	116
4.13	Samordning av misstankar och åtal m.m.	120
4.13.1	Gemensam handläggning av åtal.....	121
4.13.2	Deldom.....	123
4.13.3	Påföljdsbestämning vid flerfaldig brottslighet.....	123
4.13.4	Samordning av misstankar hos polis och åklagare.....	127
5	Nordisk utblick	131
5.1	Norsk rätt.....	131
5.2	Finsk rätt	133

6	Allmänt om mätning av tidsåtgång i ungdomsärenden.....	135
6.1	Hur tidsåtgången i brottsutredningar kan bedömas	135
6.2	Medianvärde ofta mer relevant än medelvärde	136
6.3	RUS-databasen	137
6.4	Redovisning av omloppstider i denna promemoria	137
7	Tidsåtgången under förundersökningen i ärenden med misstänkta under 18 år.....	139
7.1	Från delgivning av misstanke till beslut – efterlevnaden av fristen i 4 § LUL.....	140
7.1.1	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2013	140
7.1.2	Uppgifter från Brå 2012 – Misshandel.....	141
7.1.3	Uppgifter från Rikspolisstyrelsen 2010.....	142
7.1.4	Uppgifter från Riksrevisionen 2009	143
7.1.5	Sammanfattning – tid från delgivning till beslut...	144
7.2	Från registrering av skälig misstanke till beslut	145
7.2.1	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2013	146
7.2.2	Uppgifter från Brå 2013 – fem brottstyper	146
7.2.3	Uppgifter från Brå 2013 – snatteri.....	147
7.2.4	Sammanfattning – från skälig misstanke till beslut.....	148
7.3	Från anmälan till inledande av förundersökning.....	148
7.3.1	Uppgifter från Brå 2013 – fem brottstyper	149
7.3.2	Uppgifter från Riksrevisionen 2009	149
7.3.3	Sammanfattning – från anmälan till inledande av förundersökning.....	150
7.4	Från inledande av förundersökning till registrering av skälig misstanke.....	150
7.4.1	Uppgifter från Brå 2013 – fem brottstyper	150

7.5	Tid fram till delgivning av skäligen misstanke	151
7.5.1	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2013 – från registrering av skäligen misstanke.....	152
7.5.2	Uppgifter från Rikspolisstyrelsen 2009 – från registrering av skäligen misstanke	152
7.5.3	Uppgifter från Brå 2012 – från inledande av förundersökning	153
7.5.4	Uppgifter från Riksrevisionen 2009 – från inledande av förundersökning.....	154
7.5.5	Sammanfattning – tid fram till delgivning.....	154
7.6	Från protokoll till beslut	155
7.6.1	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2013.....	155
7.6.2	Uppgifter från Brå 2012	156
7.6.3	Uppgifter från Riksrevisionen 2009	156
7.6.4	Sammanfattning – tid från protokoll till beslut	157
8	Tidsåtgången under förundersökningen i ärenden med målsägande under 18 år	159
8.1	Från skäligen misstanke till beslut – efterlevnaden av fristen i 2 a § FUK	159
8.1.1	Uppgifter från Rädda Barnen 2013.....	160
8.1.2	Uppgifter från Brå 2013	161
8.1.3	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2010.....	162
8.1.4	Uppgifter från Barnombudsmannen 2012	163
8.1.5	Sammanfattning – från skäligen misstanke till beslut	163
8.2	Från protokoll till beslut i åtalsfrågan	163
8.2.1	Uppgifter från Åklagarmyndigheten 2013.....	163
9	Tidsåtgången i domstol.....	165
9.1	Unga tilltalade.....	165
9.1.1	Uppgifter från Domstolsverket 2013.....	165
9.1.2	Uppgifter från Brå 2013	168

9.1.3	Uppgifter från Riksrevisionen 2009	169
9.1.4	Sammanfattning – unga tilltalade	170
9.2	Unga målsägande	171
9.2.1	Uppgifter från Domstolsverket 2013	172
9.2.2	Uppgifter från Brå 2013	173
9.2.3	Sammanfattning – unga målsägande	174
Del B Överväganden och förslag		177
10 Utgångspunkter för bedömningen		179
10.1	Skyndsamhet är viktigt i ärenden med ungdomar inblandade	179
10.1.1	Alla ärenden där ungdomar är inblandade	179
10.1.2	Särskilt om ärenden med unga misstänkta	182
10.1.3	Särskilt om ärenden med unga målsägande	183
10.2	Skyndsamhet och kvaliteten i förundersökningen	184
10.3	Fördelarna med skyndsamhetsregler i ungdomsmål övertägar nackdelarna	185
10.3.1	Skäl mot särskilda skyndsamhetsregler i ungdomsmål	185
10.3.2	Skäl för särskilda skyndsamhetsregler i ungdomsmål	186
10.4	Utgångspunkter för utformningen av skyndsamhetsregler i ungdomsärenden	188
11 Skyndsamhetsregler under förundersökningen		191
11.1	Skyndsamhetsreglerna under förundersökningen bör samordnas	192
11.1.1	De idag gällande tidsfristerna skiljer sig åt	192
11.1.2	Olika synpunkter på frågan om samordning av tidsfristerna	193

11.1.3 Uppdraget och utgångspunkter för promemorian i denna del.....	194
11.2 Ett särskilt skyndsamhetskrav bör aktiveras när förundersökning av vissa slag inleds	195
11.2.1 Det bör gälla ett särskilt skyndsamhetskrav	196
11.2.2 Det särskilda skyndsamhetskravet bör aktiveras när förundersökning inleds	197
11.3 Tidpunkt för fristens start.....	197
11.3.1 Fristen bör inte börja löpa vid delgivning av skälig misstanke	198
11.3.2 Fristens start bör kopplas till skälig misstanke.....	199
11.4 Fristens slutpunkt.....	207
11.5 Avgörande tidpunkt för persons ålder m.m.	208
11.5.1 Allmänna utgångspunkter	208
11.5.2 Den misstänktes ålder vid tidpunkten för inledning av förundersökning bör vara avgörande	210
11.5.3 Målsägandens ålder vid tidpunkten för inledning av förundersökning bör vara avgörande	213
11.6 Det bör inte krävas att det är föreskrivet strängare straff än fängelse för brottet.....	217
11.7 Endast vissa brott mot en ung målsägande bör omfattas	220
11.7.1 Kvalificeringen bör vara snävare när det gäller ärenden med unga målsägande.....	220
11.7.2 Dagens avgränsning i 2 a § FUK kan uppfattas som oklar	221
11.7.3 Utgångspunkter för en ny avgränsning.....	223
11.7.4 Brott enligt 3, 4 och 6 kap. BrB bör ingå i en uppräknig	226

11.7.5 Rån, grovt rån, utpressning och övergrepp i rättssak bör ingå i en uppräknig.....	228
11.7.6 Överträdelse av kontaktförbud bör ingå i en uppräknig	229
11.7.7 Grov stöld bör inte ingå i en uppräknig.....	229
11.7.8 Barnpornografibrott bör inte ingå i en uppräknig	230
11.7.9 Egenmäktighet med barn bör inte ingå i en uppräknig	232
11.7.10 Sammanfattande bedömning	234
11.8 Fristens längd	236
11.8.1 Tidsåtgången under förundersökningen idag.....	237
11.8.2 Frågan om fristernas längd bör samordnas	239
11.8.3 Skäl för en något längre frist	239
11.8.4 Skäl för en något kortare frist	241
11.8.5 Sammanfattande bedömning – en samordnad frist om 70 dagar	244
11.8.6 Alternativa modeller – olika längder på fristerna i olika kategorier av ärenden	247
11.9 En tidsfrist bör avse ett brott	249
11.9.1 Misstankar kan ha samband av olika slag	250
11.9.2 Frågeställningen	250
11.9.3 Allmänna utgångspunkter	251
11.9.4 En tidsfrist bör avse ett brott.....	252
11.9.5 Misstankar om annat brott ska aktivera en ny tidsfrist.....	254
11.10 Överskridande av fristen.....	257
11.10.1 Allmänt	257
11.10.2 Allmänt om uppkomsten av nya misstankar	258
11.10.3 Nya misstankar med sakligt samband.....	260
11.10.4 Nya misstankar mot samma misstänkte utan sakligt samband.....	263
11.10.5 Nya misstankar om brott mot samma målsägande utan sakligt samband	265

11.10.6	Den unge ska delta i medling	266
11.10.7	Yttrande från socialnämnden måste färdigställas innan beslut i åtalsfrågan	267
11.10.8	Särskilda skäl med hänsyn till utredningens beskaffenhet	269
11.10.9	Bevakning av fristen och beslut om överskridande av fristen	272
11.10.10	Följd av att fristen överskrids.....	274
11.11	Frågan om en lagstadgad tidsfrist för det första barnförhöret	276
11.11.1	Bakgrund m.m.....	276
11.11.2	Överväganden och bedömning	278
12	Skyndsamhetsregler i domstol	281
12.1	Tingsrätternas handläggning av mål med tilltalade av olika åldrar.....	283
12.2	Skyndsamhetsregler bör införas för mål med unga målsägande.....	284
12.3	Dagens skyndsamhetsregler i mål med unga tilltalade bör huvudsakligen bestå	288
12.4	Skyndsamhetsreglerna för mål med unga målsägande bör anknyta till reglerna för mål med unga tilltalade.....	289
12.5	När skyndsamhetsreglerna bör börja gälla	289
12.5.1	De särskilda skyndsamhetskraven bör aktiveras när åtal väcks	290
12.5.2	Frågan när tidsfristerna bör aktiveras.....	291
12.6	Åldern vid väckande av åtal bör vara avgörande.....	291
12.7	Brott av vilken svårhetsgrad som bör omfattas.....	293

12.7.1	Det bör inte krävas att det för brottet är föreskrivet strängare straff än fängelse för att tidsfristerna ska iakttas.....	293
12.7.2	Det särskilda skyndsamhetskravet i mål med unga tilltalade	295
12.7.3	Det särskilda skyndsamhetskravet i mål med unga målsägande.....	296
12.8	Endast vissa brott mot en ung målsägande bör omfattas	297
12.9	Fristernas längd	298
12.9.1	Tidsåtgången i domstol idag.....	299
12.9.2	En förlängning av fristen har föreslagits tidigare men inte genomförts	301
12.9.3	Skäl för en något längre frist	302
12.9.4	Skäl mot en något längre frist	303
12.9.5	Skäl för en samordning av fristernas längd.....	304
12.9.6	Skäl mot en samordning av fristernas längd.....	304
12.9.7	Sammanfattande bedömning – olika frister om två respektive fyra veckor i tingsrätt	305
12.9.8	Alternativ modell 1 – en samordnad frist om två veckor i tingsrätt	308
12.9.9	Alternativ modell 2 – en samordnad frist om tre veckor i tingsrätt	309
12.10	Överskridande av fristerna i domstol	309
12.10.1	Reglerna bör även fortsättningsvis anknyta till vad som gäller häktade mål	310
12.10.2	Situationer då fristerna får överskridas	311
12.10.3	Något om Straffprocessutredningens förslag.....	313
13	Yttrande från socialnämnd.....	317
13.1	Beslut i åtalsfrågan bör få fattas utan yttrande om sådant inte krävs för ställningstagandet.....	317

13.2	Åklagaren bör underrätta tingsrätten och socialnämnden.....	320
13.3	Bevakning av yttrande och tidsfrist vid tingsrätt.....	321
13.4	Frågan om polisen bör redovisa färdiga ärenden även om yttrande inte inkommit.....	322
13.5	Andra överväganden, som inte lett till förslag.....	323
13.6	Något om Straffprocessutredningens förslag.....	324
14	Ikraftträdande.....	325
Del C	Konsekvenser.....	327
15	Konsekvenser av förslagen.....	329
15.1	Inledning.....	329
15.2	Något om de faktiska konsekvenserna av förslagen.....	331
15.3	Vilka berörs av de föreslagna förändringarna.....	333
15.3.1	Personer som misstänks eller åtalas för brott och brottsoffer m.fl.....	333
15.3.2	Rättsväsendets aktörer och socialnämnder.....	333
15.4	Ekonomiska konsekvenser.....	334
15.4.1	Förslaget om samordnade skyndsamhetsregler under förundersökningen.....	335
15.4.2	Förslaget om möjlighet för åklagare att väcka åtal utan att yttrande inkommit.....	336
15.4.3	Förslaget om skyndsamhetsregler i domstol.....	336
15.5	Konsekvenser som anges i 15 § kommittéförordningen.....	342
15.6	Konsekvenser för Sveriges anslutning till Europeiska unionen.....	343

15.7 Konsekvenser som anges i 7 § förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning	343
Del D Författningskommentarer	345
16 Författningskommentarer	347
16.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	347
16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	365
Del E Övrigt.....	367
17 Referenser	369
Bilaga 1 - Uppdraget.....	375
Bilaga 2 – Förteckning av kontakter	381

Förkortningar

a.	anförd, anfört
bet.	betänkande
BrB	brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	promemoria i departementsserien
FAP	Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet
f.	och följande sida
ff.	och flera följande sidor
FUK	Förundersökningskungörelsen (1947:948)
JO	Justitieombudsmannen
LUL	lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
M	medelvärde
Md	medianvärde
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning II
prop.	proposition
RB	rättegångsbalken
RåR	Riksåklagarens riktlinjer
SFS	Svensk författningssamling
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
ÅFS	Åklagarmyndighetens författningssamling

Sammanfattning

Uppdraget

Uppdraget innebär att vissa överväganden ska göras beträffande regleringen om skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta respektive unga målsägande vad gäller förundersökningen och handläggningen i domstol. Beträffande förundersökningen ingår i uppdraget att överväga förutsättningarna för en samordning av de tidsfrister som idag gäller. Vad gäller reglerna för handläggningen i domstol innebär uppdraget att det ska övervägas om ett skyndsamhetskrav bör införas i vissa brottmål i fall där målsäganden är under 18 år. Även närliggande frågor som har samband med dessa frågeställningar får tas upp.

Den gällande regleringen

Idag gäller olika regler om särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister under förundersökningen beroende på om den misstänkte är under 18 år eller om målsäganden är det. Skyndsamhetsreglerna i ärenden med unga misstänkta finns i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Skyndsamhetsreglerna i ärenden med unga målsägande finns i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, FUK). Om det i ett ärende finns både en ung misstänkt och en ung målsägande aktiveras båda regelverken. Två olika frister kan då löpa parallellt.

Reglernas utformning skiljer sig åt på flera sätt, bl.a. vad avser fristernas startpunkt, fristernas längd och vilka brott det ska vara fråga om för att skyndsamhetsreglerna ska aktualiseras.

I domstol gäller idag ett särskilt skyndsamhetskrav i mål mot den som inte har fyllt 21 år (29 § första stycket LUL). Vidare gäller vissa tidsfrister i mål om allmänt åtal mot den som inte har fyllt 18 år, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader (29 § andra stycket LUL). I mål i domstol med unga målsägande gäller inte några särskilda skyndsamhetsregler.

Utgångspunkter för bedömningen

Det är viktigt med en skyndsam handläggning i hela rättskedjan såväl i ärenden med unga misstänkta som i ärenden med unga målsägande. En utdragen handläggning innebär påfrestningar för den misstänkte, för målsäganden och för deras anhöriga. En skyndsam handläggning kan förbättra förutsättningarna för en högre kvalitet på brottsutredningen, liksom för bättre och snabbare behandlingsåtgärder. En utdragen process kan försämra allmänhetens förtroende för rättsväsendet liksom de unga personernas förtroende för vuxenvärlden i stort. För unga misstänkta kan vidare en skyndsam handläggning ha ett pedagogiskt värde genom att sambandet mellan brott och reaktion betonas. För unga målsägande kan en skyndsam handläggning innebära att risken för fortsatta övergrepp minskar.

Det är dock också viktigt att reglerna om särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister inte är sådana att de kan riskera kvaliteten på utredningarna. En snabb handläggning får inte ske på bekostnad av rättssäkerheten.

En utgångspunkt för denna promemoria är att reglerna om särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta respektive unga målsägande bör samordnas. Det är som nämnts viktigt med skyndsam handläggning för båda grupperna. En samordning är också önskvärd vad gäller rättskedjans olika steg. Det framstår som mest konsekvent att

liknande krav på skyndsamhet gäller från brottsanmälan till meddelad dom. De inblandades behov av skyndsamhet består under hela rättskedjan.

Överväganden och förslag

Förslagen i korthet

I promemorian lämnas huvudsakligen följande förslag.

- Samordnade regler om särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister under förundersökningen i ärenden med unga misstänkta respektive unga målsägande. Förslagen innebär vissa mindre förändringar jämfört med gällande rätt. Syftet är att uppnå en förbättrad effektivitet i handläggningen av sådana ärenden.
- Införande av ett särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrister i vissa mål i domstol med unga målsägande.
- Tidsfristerna i domstol i mål med unga tilltalade föreslås gälla även mål om något lindrigare brott.
- Uttrycklig möjlighet för åklagare att väcka åtal utan att yttrande från socialnämnd inkommit. Syftet är att undvika onödig väntetid i handläggningen av ärenden med unga misstänkta.

Skyndsamhetsregler under förundersökningen

Förslagen innebär att det, liksom idag, ska gälla särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister i vissa förundersökningar med unga misstänkta respektive unga målsägande. I promemorian föreslås att reglerna om särskilda skyndsamhetskrav och tidsfrister i dessa ärenden, så långt det bedömts möjligt, ska samordnas. Vidare föreslås att reglerna ska förtydligas i vissa avseenden. De föreslagna reglerna bedöms vara enklare att tillämpa än nuvarande regelverk. Förslagen i denna del syftar till att öka

effektiviteten i hanteringen av ungdomsmål, vilket bedöms kunna bidra till en skyndsam handläggning. Förslagen innebär också ett försök att anpassa tidsfristerna till de handläggnings-tider som förekommer idag och som kan förväntas i framtiden efter vidtagande av rimliga effektiviseringsåtgärder, med bibehållen kvalitet och rättssäkerhet.

Särskilda skyndsamhetskrav under förundersökningen

Promemorians förslag om ett särskilt skyndsamhetskrav under förundersökningen motsvarar huvudsakligen vad som gäller idag. Förslagen innebär dock vissa ändringar, bl.a. av vilka brott som ska omfattas av skyndsamhetskravet, när det gäller ärenden med unga målsägande. Förslagen innebär också förtydliganden av vissa frågor, t.ex. att det ska räcka att det kan antas att personen är under 18 år.

Det föreslås att ett särskilt skyndsamhetskrav ska börja gälla när förundersökning inleds, om förundersökningen rör brott av en person som vid tiden för inledande av förundersökning inte har eller kan antas inte ha fyllt 18 år och det för brottet är föreskrivet fängelse. Ett särskilt skyndsamhetskrav ska också börja gälla när förundersökning inleds, om målsäganden vid tiden för inledande av förundersökning inte har eller kan antas inte ha fyllt 18 år, om det för brottet är föreskrivet fängelse. Förslaget avviker således från vad som gäller idag. Enligt gällande rätt krävs det att det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader för att det särskilda skyndsamhetskravet ska gälla en förundersökning med en ung målsägande.

För att skyndsamhetskravet ska gälla förundersökningar med unga målsägande krävs det enligt gällande rätt vidare att brottet ska vara riktat mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid. Promemorians förslag innebär ett förtydligande beträffande vilka brottstyper som ska omfattas. Någon ändring i sak är dock inte avsedd.

Enligt förslaget ska det krävas

- att brottet riktats mot målsäganden, samt
- att det är fråga
 - om brott enligt något av de kapitel i brottsbalken som avser brott mot liv och hälsa (3 kap.), brott mot frihet och frid (4 kap.) eller sexualbrott (6 kap.), eller
 - om rån, grovt rån (8 kap. 5 eller 6 § BrB), utpressning (9 kap. 4 § BrB), övergrepp i rättsak (17 kap. 10 § BrB) eller överträdelse av kontaktförbud (24 § lagen [1988:688] om kontaktförbud), eller
 - om brott som i övrigt riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid.

Tidsfrist under förundersökningen

Promemorians förslag innebär att det, liksom idag, ska gälla tidsfrister för när beslut i åtalsfrågan ska vara fattat i vissa förundersökningar med unga misstänka respektive unga målsägande. Förslagen avviker från gällande rätt på så sätt att förslagen innebär en större samordning av regleringen för dessa ärendegrupper. Förslagen innebär bl.a. att tidsfristens längd ändras. Vidare ändras fristens startpunkt i ärenden med unga misstänka. Tidsfristen föreslås inte längre starta då den unge delges misstanken utan redan vid beslut att någon är skäligen misstänkt. När det gäller ärenden med unga målsägande innebär förslagen också en förändring av vilka brott som ska omfattas av regleringen. Förslagen innebär dessutom ett förtydligande bl.a. av i vilka situationer fristen får överskridas. Det bör av berörda myndigheter upprättas föreskrifter och allmänna råd om hanteringen och bevakningen av tidsfristen och om åtgärder vid överskridande.

Fristens start, slutpunkt och längd

Enligt förslagen utgår fristens startpunkt från den tidpunkt då någon bedömts vara skäligen misstänkt för brott, dvs. då en behörig person fattat ett sådant beslut. En reglering bör införas om att ett sådant beslut ska sättas upp särskilt eller antecknas i akten.

I fall då fristen aktualiseras därför att den misstänkte är ung börjar fristen löpa då någon, som vid tiden för inledandet av förundersökningen inte fyllt 18 år, bedömts vara skäligen misstänkt för brott, för vilket det är föreskrivet fängelse.

I fall då fristen aktualiseras därför att målsäganden är ung börjar fristen löpa då någon bedömts vara skäligen misstänkt för brott mot en målsägande, som vid tiden för inledandet av förundersökningen inte har fyllt 18 år, om det för brottet är föreskrivet fängelse. Därutöver krävs att det är fråga om brott av visst slag. Regleringen i detta avseende föreslås vara densamma som för att skyndsamhetskravet ska börja gälla.

Förslagen innebär att förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom tio veckor från fristens startpunkt. Förslagen innebär att fristen är kortare än vad som idag gäller i ärenden med unga målsägande. För ärenden med unga misstänkta är fristen visserligen längre än vad som gäller idag, men börjar löpa i ett tidigare skede av förundersökningen.

Överskridande av fristen

Förslagen innehåller, liksom dagens bestämmelser, regler om när fristen får överskridas. Idag gäller att fristerna får överskridas om det behövs med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. För ärenden med unga misstänkta gäller också att överskridande får ske om det är nödvändigt med hänsyn till att den misstänkte ska delta i medling. Dagens bestämmelser har i vissa fall givit upphov till tillämpnings-

problem. En målsättning med förslagen i denna del är att det ska förtydligas i vilka situationer ett överskridande kan tillåtas.

Enligt förslagen ska tidsfristen få överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till att

- det har uppkommit en ny misstanke som har sådant samband med den ursprungliga misstanken att beslut i åtalsfrågan bör avvakta utredningen av den nya misstanken, t.ex. därför att åtalen bör handläggas gemensamt i domstol,
- den unge – misstänkt eller målsägande – ska delta i medling,
- socialnämnden behöver ytterligare tid för att färdigställa ett ungdomskontrakt eller en vårdplan och yttrandet krävs för åklagarens ställningstagande i åtalsfrågan, eller
- det annars finns särskilda skäl med hänsyn till utredningens beskaffenhet.

Skyndsamhetsregler i domstol

Förslagen innebär att det, liksom idag, i domstol ska gälla ett särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrister i mål mot unga tilltalade. Beträffande dessa regler föreslås ingen annan ändring än att det ska räcka med att det för brottet är föreskrivet fängelse för att tidsfristerna ska gälla.

Vad gäller mål med unga målsägande finns det idag inte några särskilda skyndsamhetsregler i domstol. För dessa mål föreslås i promemorian att det införs dels ett särskilt skyndsamhetskrav, dels tidsfrister. Liksom idag gäller mål mot unga tilltalade föreslås det att reglerna om tidsfrister i alla ungdomsmål ska anknyta till reglerna om mål där den tilltalade är häktad.

Promemorians förslag innebär således att det i domstol införs en ny kategori förtursmål, i vilken lagstadgade tidsfrister gäller. En reglering som innebär både ett särskilt skyndsamhetskrav och tidsfrister i vissa mål med unga målsägande bedöms vara lämplig och konsekvent med hänsyn till att det gäller ett särskilt skynds-

samhetskrav och en tidsfrist för motsvarande ärenden under förundersökningen. Det är viktigt med en skyndsam handläggning i hela rättskedjan såväl i ärenden med unga misstänkta som i ärenden med unga målsägande.

Särskilda skyndsamhetskrav i domstol

Det särskilda skyndsamhetskravet för mål mot unga tilltalade föreslås, liksom idag gäller, avse alla mål mot den som är under 21 år.

Det särskilda skyndsamhetskravet för mål mot unga målsägande föreslås avvika från motsvarande krav för mål med unga tilltalade. Det föreslås gälla mål med målsägande under 18 år om brott, för vilket fängelse är föreskrivet. Därutöver föreslås att det ska vara fråga om brott av samma typ som föreslås aktivera skyndsamhetsreglerna under förundersökningen.

Tidsfrister i domstol

För mål med unga tilltalade föreslås att tidsfristerna ska gälla alla mål om allmänt åtal när det för brottet är föreskrivet fängelse. Det innebär en utvidgning jämfört med dagens reglering, enligt vilken det krävs att det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Regleringen kommer därmed att omfatta samma brottstyper för vilka det gäller en frist under förundersökningen.

Även tidsfristerna i mål med unga målsägande ska enligt förslaget gälla mål om allmänt åtal när det för brottet är föreskrivet fängelse. Därutöver föreslås att det ska vara fråga om brott av samma typ som föreslås aktivera skyndsamhetsreglerna under förundersökningen samt det särskilda skyndsamhetskravet i domstol.

Vad gäller fristerna för hållande av huvudförhandling föreslås olika regleringar av fristernas längd för mål med unga tilltalade respektive unga målsägande.

För mål med unga tilltalade föreslås ingen ändring mot vad som gäller idag. Således ska huvudförhandling i tingsrätt hållas snarast och senast inom två veckor från åtals väckande. I hovrätt ska huvudförhandling hållas senast inom fyra veckor från utgången av tiden för anslutningsöverklagande.

För mål med unga målsägande föreslås att fristen för huvudförhandling i tingsrätt ska vara fyra veckor från åtals väckande och i hovrätt åtta veckor från utgången av tiden för anslutningsöverklagande.

Beträffande möjligheterna till tillåtet fristöverskridande i domstol föreslås inte några förändringar mot vad som gäller idag beträffande möjligheten att överskrida fristen i mål med unga tilltalade.

Yttrande från socialnämnd

Enligt nuvarande reglering i 11 § LUL ska åklagaren i vissa fall inhämta yttrande från socialnämnd innan beslut fattas i åtalsfrågan. Det kan förekomma att förundersökningen är färdig för beslut i åtalsfrågan men ett beställt yttrande ännu inte har inkommit från socialnämnden. I promemorian föreslås en förtydligande reglering om att åklagaren då får väcka åtal, trots att yttrandet inte inkommit, om det är uppenbart att yttrandet inte krävs för ställningstagande i åtalsfrågan. Åklagaren bör då meddela tingsrätten att yttrande är beställt och socialnämnden att åtal är väckt. Genom förslaget bedöms viss onödig väntan kunna undvikas.

Konsekvenser av förslagen

Ett genomförande av de förslag som lämnas i denna promemoria berör personer som misstänks eller åtalas för brott, brottsoffer, deras anhöriga, polismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna och socialnämnderna.

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen bedöms bli begränsade. Det kan dock inte uteslutas att förslagen skulle innebära ytterligare kostnader.